

Remissvar från Länsteatrarna i Sverige gällande betänkandet: Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58)

Presentation av Länsteatrarna i Sverige

Länsteatrarna i Sverige (LTS) är en nationell organisation som samlar de regionala scenkonstinstitutionerna i Sverige och verkar för samverkan regionalt, nationellt och internationellt. Länsteatrarna i Sverige producerar, spelar och turnerar professionell scenkonst av hög kvalitet, med en mångfald av konstnärliga uttryck, perspektiv och målgrupper. Våra 20 medlemmar är tillsammans den största aktören inom den regionala scenkonsten i Sverige. Det är mycket viktigt för oss att kulturpolitiken tar avstamp i allas lika värde och möjliggör för den regionala kulturen och scenkonsten att nå ut brett till alla oavsett människors bakgrund.

Länsteatrarna finansieras till stor del genom kultursamverkansmodellen. Länsteatrarna är viktiga kulturinstitutioner i sina respektive län, de står för en regional förankring, ett samarbete med övriga civilsamhället och är en viktig arbetsgivare för skådespelare och annan konstnärlig scenkonstpersonal runtom i landet. Varje länsteater är en kulturinstitution som byggts upp med ett regionalt ansvar och en tung konstnärlig kompetens. De fungerar som garant för att professionell scenkonst ska finnas tillgänglig för landets alla invånare.

Inledning

Länsteatrarna har sett fram emot kultursamverkansutredningen som en möjlighet att utveckla arbetet med den regionala kulturen och scenkonsten. Här fanns en möjlighet att ytterligare befästa Sverige som ett land där kulturen ses som en självklar och naturlig del av medborgarnas liv och rättigheter i hela landet, såväl storstad som glesbygd. Vi såg också en möjlighet att höja ambitionsnivån kring kulturens infrastruktur, dess allmängiltighet och utvecklingspotential. Vi hade förhoppningar om en utvecklad finansieringsmodell med utrymme för utveckling av den regionala scenkonsten. Vi förutsatte också att införandet av fler konstområden skulle innebära mer medel att fördela för att stärka varje område.

Den här utredningen handlar om de betingelser som landets alla länsteatrar lever under varje dag. Eftersom utredningen inte möter våra förhoppningar är det för Länsteatrarna mycket viktigt att lämna in ett svar på utredningen och vi hoppas att ni tar våra synpunkter till beaktande.

Sammanfattning

- Länsteatrarna i Sverige ställer sig positiva till utredningens ambition om breddad tillgång till kultur för landets alla invånare. Vår övertygelse är dock att det går att uppnå inom befintlig lag och förordning. Vi menar vidare att övergången från kulturplaner till kultursamverkansplaner skulle ta bort det politiska ansvaret och riskera att göra kulturverksamheten mer projektstyrd.
Vi motsätter oss därför införandet av den föreslagna nya lagen och förespråkar att dagens system och modell bibehålls och tillåts att utvecklas.
- Lagförslaget riskerar att gynna större kommuner medan de mindre kommunerna skulle missgynnas. Det finns en uppenbar risk att de stora kommunerna/centralorterna skulle få befogenheter som mindre kommuner inte skulle få och att tillgången till kultur därmed skulle bli mindre jämlik. Vi vill inte importera Stockholms problematik till övriga regioner.
- Vi är positiva till utredningens ambition om att säkra den konstnärliga friheten, men menar att skrivningarna runt detta måste skärpas för att säkerställa principen om armlängds avstånd.
- Vi anser det vara av största vikt att värna de kulturinstitutioner, exempelvis länsteatrarna, som byggts upp regionalt, oavsett om finansieringen bygger på historiska nyckeltal eller organiseras på annat sätt. Vi menar att staten fortsatt måste ta ett betydande ansvar för finansieringen av dessa institutioner. I det svåra ekonomiska läget landets regioner och kommuner befinner sig i, riskerar kulturen att bli förlorare om det ekonomiska ansvaret alltmer decentraliseras. Om fler parter, liksom fler kulturområden, ska inbegripas i modellen behöver mer ekonomiska medel tillföras annars riskeras verksamheten på befintliga och etablerade kulturinstitutioner.
- Vi ställer oss positiva till att Statens kulturråd ges möjlighet att främja samverkan som involverar flera kommuner eller regioner (samverkansstödet). Vi ställer oss dock negativa till finansieringsförslaget i betänkandet.
- Om ett nytt kommunbidrag införs som på sikt ska kunna regleras som ett samlat sektorsbidrag bör det finnas en skrivning om att alla områden (kulturskolor, folkbibliotek, inköp av barn- och ungdomslitteratur och Skapande skola) ska finnas med i kommunens utbud.
- Vi anser att nuvarande utvärderingssystem fungerar bra och att man skulle kunna utveckla och förfinna detta i stället för att införa ett helt nytt system som riskerar att utöka administrationen.
- Vi är positiva till att kommuner bjuds in till den politiska dialogen.
- Vi önskar att Länsteatrarna i Sverige framöver bjuds in till de nationella dialogerna/samrådsmötena som Kulturdepartementet organiserar.
- Vi ställer oss positiva till att även Region Stockholm i framtiden ingår i kultursamverkansmodellen. Vi tror dock att föreslagna lagförändringar skulle

försämra förutsättningarna för landets övriga regioner och dess kulturverksamhet och motsätter oss därför lagförslaget.

- I kapitel 10 har man identifierat andra viktiga reformbehov, varav vi ser skolan, funktionshinderspolitiken, hyresfrågan och kulturens finansiering som extra viktiga områden.

Synpunkter

Vi kommer i detta remissvar inte att kommentera eller ha synpunkter på alla delar i utredningen utan endast lämna synpunkter på vissa delar där länsteatrarna särskilt berörs.

Kapitel 9.1 Ett vidgat system för samverkan

Vi motsätter oss införandet av en ny lag om samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet. Vi förespråkar i stället att undantag/förändringar införs för vissa, större kommuner, exempelvis Stockholm, där förutsättningarna är speciella och där det finns behov av att kunna samverka med staten samt fördela statsbidrag.

Vi ställer oss positiva till tanken om breddad tillgång till kultur för landets alla invånare. Vår övertygelse är dock att det, liksom idag, går att uppnå inom befintlig lagstiftning. Vi motsätter oss därför införandet av den föreslagna nya lagen och förespråkar att dagens system och modell bibehålls och tillåts att utvecklas.

Den samverkan som byggts upp på kulturområdet mellan region och kommuner sedan kultursamverkansmodellens införande har lett till ett system som idag fungerar bra med ett väl fungerande samarbete gällande kulturplaner, fördelning av statsbidrag samt övrig samverkan på kulturområdet. Vi ser en risk för ökad administration samt en risk för mindre långsiktig planering om alla kommuner ska vara en part i samverkan med staten samt ha möjlighet att direkt påverka den ekonomiska fördelningen. Vi tror att de förändringarna kan ha negativ effekt för de kulturinstitutioner som byggts upp under lång tid och som är en viktig del av Sveriges kulturella infrastruktur.

Vi tror vidare att detta skulle gynna större kommuner medan de mindre kommunerna skulle missgynnas. Vi på Länsteatrarna ser att det, i de regioner där vi är verksamma, finns en uppenbar risk att de stora kommunerna/centralorterna skulle få befogenheter som små kommuner inte skulle få och att tillgången till kultur därmed skulle bli mindre jämlik. Det regionala ansvaret som finns idag bidrar till att alla invånare har tillgång till ett rikt kulturliv och att det sker en samverkan i regionen som gynnar alla invånare. Vi tror att den föreslagna lagförändringen skulle bidra till sämre förutsättningar att nå alla och att samordna inom en region. Den ökade administration som detta skulle medföra riskerar också att bli kostsam vilket skulle kunna drabba verksamheterna negativt.

En förutsättning för att fler parter ska ingå i kultursamverkansmodellen är att modellens finansiering förstärks. Om kommunerna tar plats i kultursamverkansmodellen, såsom det föreslås, krävs mer medel till modellen, annars finns en stor risk att befintlig kulturverksamhet att utarmas.

Vi menar att dagens system med kulturplaner fungerar väl och att dialogprocesserna som är kopplade till framtagandet av kulturplaner är viktiga och har en välfungerande form. Vi ser inte att övergången till samverkansplaner skulle minska administrationen såsom betänkandet avsett, vi tror snarare att det skulle öka administrationen. Vi menar också att övergången till kultursamverkansplaner skulle ta bort det politiska ansvaret och riskera att göra kulturverksamheten mer projektstyrd.

Kapitel 9.2 Villkor för fördelningen av statsbidrag

Vi är positiva till utredningens ambition att säkra den konstnärliga friheten. Vi har dock synpunkter på utredningens förslag om genomförande. Vi anser att denna del av betänkandet är för luddigt skriven och att förslaget inte är tillräckligt långtgående. Att kravet på kommunen eller regionen endast är att de dokumenterar hur den konstnärliga friheten respekteras i bidragsgivningen och att det är upp till respektive kommun eller region att tolka och bestämma hur detta ska genomföras ser vi som riskabelt. Vi ser att det finns en risk för att man genom att decentralisera detta beslutande i stället riskerar principen med armlängds avstånd.

I utredningens förslag finns följande text:

”Frihet avser i bestämmelsen en viss verksamhets oberoende av politiska beslut. Sådan frihet kan uppnås genom att verksamheten ges en organisatoriskt fristående ställning i förhållande till den politiska beslutsnivån, eller genom att den organiseras på ett sådant sätt att beslut om det konstnärliga innehållet kan fattas av befattningshavare som inte är politiska företrädare. Det senare kan handla om ansvariga konstnärliga ledare eller motsvarande, eller om grupper av sakkunniga som bedömer till exempel ansökningar. ”

Vi menar att man genom att byta ut ordet ”kan” mot ”ska” skulle kunna få en betydligt tydligare formulering:

”Frihet avser i bestämmelsen en viss verksamhets oberoende av politiska beslut. Sådan frihet ska uppnås genom att verksamheten ges en organisatoriskt fristående ställning i förhållande till den politiska beslutsnivån, eller genom att den organiseras på ett sådant sätt att beslut om det konstnärliga innehållet ska fattas av befattningshavare som inte är politiska företrädare. Det senare kan handla om ansvariga konstnärliga ledare eller motsvarande, eller om grupper av sakkunniga som bedömer till exempel ansökningar. ”

Kapitel 9.3 En breddad modell med en ny anslagsstruktur

Decentralisera det löpande verksamhetsstödet

Vi ställer oss tveksamma till att det löpande statsbidraget till etablerade kulturverksamheter i regioner och kommuner ska bygga på historiska nyckeltal. Vi är positiva till ambitionen att säkra de åtaganden staten gjort i uppbyggnaden av landets kulturella infrastruktur. Vi är också positiva till en mindre betoning på årliga äskanden av löpande verksamhetsbidrag till landets kulturinstitutioner och ett mer automatiserat system som kan gynna möjligheten till långsiktig planering hos verksamheterna. Vi är dock negativa till att de ekonomiska medlen låses fast i en befintlig struktur, vilket minskar möjlighet för utveckling, förändring och tillkommande av nya verksamheter. Eftersom vi i dagsläget inte ser vad ”historiska nyckeltal”

står för kan vi inte heller göra en konsekvensanalys och därmed är förslaget för otydligt för att vi ska kunna tillstyrka.

Vi vill påpeka att det krävs årlig uppräknings av de statliga medlen till kultursamverkansmodellen för att kunna behålla nuvarande kulturutbud. Det ansvaret kan inte läggas över på regioner eller kommuner. Ett minimum är en indexuppräknings som motsvarar den generella kostnads- och löneutvecklingen. För att kunna tillgodose behov hos nya verksamheter samt utveckling av befintliga verksamheter krävs ytterligare ekonomisk förstärkning av kultursamverkansmodellen. Det har varit eftersatt sedan lång tid tillbaka.

Utgå från befintliga konst- och kulturområden

Om fler och bredare kulturområden ska inbegripas i kultursamverkansmodellen kräver det mer medel till modellen, annars riskerar de befintliga kulturområdena/kulturverksamheterna att utarmas.

Nytt samverkansstöd

Vi ställer oss positiva till att Statens kulturråd ges möjlighet att främja samverkan som involverar flera kommuner eller regioner (samverkansstödet). Vi ställer oss dock negativa till finansieringsförslaget i betänkandet, det vill säga att använda de medel som idag fördelas till vissa icke-statliga kulturlokaler. Vi är dessutom oroade över finansieringen av detta stöd på sikt. **Vi motsätter oss att årlig uppräknings av kultursamverkansmodellens medel skulle användas till detta samverkansstöd då den årliga uppräknings behövs för att bibehålla den befintliga verksamheten och de väl etablerade kulturinstitutionerna. Vi håller med utredaren i att det kommer att krävas att nya resurser tillförs för att skapa förutsättningar för ett samverkansstöd.** Vi vill också påpeka att samverkansstöd går att söka redan idag med befintligt system.

Kommunbidrag

Om ett nytt kommunbidrag införs som på sikt ska kunna regleras som ett samlat sektorsbidrag bör det finnas en skrivning om att alla områden (kulturskolor, folkbibliotek, inköp av barn- och ungdomslitteratur och Skapande skola) ska finnas med i kommunens utbud. Vi ser en risk att detta förslag medför större administration för kommunerna. Vi ser också en risk för att kommuner prioriterar de områden som är enklare att genomföra (ex. inköp av litteratur) och prioriterar ned områden som innebär ett merarbete (såsom Skapande skola). En nedprioritering av Skapande skola skulle slå mycket hårt mot barns möjligheter att ta del av scenkonst och också slå mot scenkonstinstitutioners möjlighet att nå ut till skolorna.

Kapitel 9.4 Statens arbetsformer

Vi anser att nuvarande utvärderingssystem fungerar bra och att man skulle kunna utveckla, förfina och förenkla detta i stället för att införa ett helt nytt system. Vi tror att den kvantitativa årliga utvärderingen som sker idag fortsatt kommer att behövas. Om man då lägger till ytterligare sätt att utvärdera så blir även detta en ökad administration. Vi tror inte att ett förändrat system såsom betänkandet beskriver skulle minska byråkratin.

Kapitel 9.5 Utvecklade dialogformer

Vi är positiva till att kommuner bjuds in till den politiska dialogen. Viktigt är då att det säkras att företrädare för olika typer av kommuner har möjlighet att delta, så att inte mindre kommuner missgynnas.

Vi önskar att Länsteatrarna i Sverige framöver bjuds in till de nationella dialogerna/samrådsmötena som Kulturdepartementet organiserar. Detta då Länsteatrarna tar ett stort ansvar för att scenkonst ska nå ut till hela landet, är en betydande arbetsgivare inom scenkonst för de som inte bor i våra storstäder samt arbetar med en regional relevans som ingen annan part på samma sätt kan ansvara för.

Kapitel 9.6 Kommuner med statsbidrag till institutioner

Stockholms län har andra förutsättningar än de flesta andra regioner i landet. Vi ställer oss positiva till att även Region Stockholm i framtiden ingår i kultursamverkansmodellen. Vi tror dock att föreslagna lagförändringar skulle försämra förutsättningarna för landets övriga regioner och dess kulturverksamhet och motsätter oss därför lagförslaget. Vi förespråkar att man hittar speciallösningar och undantag för Stockholm i stället för att genomföra lagförändringar som påverkar och försämrar förutsättningarna för hela kultursamverkansmodellen och landets alla regioner. Vi vill inte importera Stockholms problematik till övriga regioner.

Kapitel 10

I detta kapitel förs en övergripande diskussion om reformbehov inom området. Utredaren börjar med att omtolka delaktighetsmålen från "allas rätt" till "flers rätt". Detta är ur Länsteatrarnas perspektiv en olycklig sänkning av ambitionsnivå.

Länsteatrarna ser anledning att kommentera flera av underkapitlen, men koncentrerar sig på tre med tydlig bäring på vårt område:

10.3 Skolan

Vi välkomnar att utredaren lyfter riskerna med alltför ensidigt naturvetenskapligt fokus, och behovet av att lyfta fram och integrera estetiska ämnen i fler områden, på alla utbildningsnivåer, samt föra en diskussion om bildning. Det är dock betecknande att just det här delkapitlet inte inleds med ett skarpt förslag, utan endast med en bedömning. Kulturens ställning i skolorna står inför ett akut och konkret hot, så här behöver formuleringarna utökas och skärpas avsevärt. Skolan är en mycket viktig samarbetspart för Länsteatrarna och en viktig arena för barn och ungas möjlighet att ta del av scenkonst ute i regionerna.

10.4 Funktionshinderpolitiken

Möjligheterna för människor med funktionshinder att delta i kulturen är en viktigt demokratisk fråga. Förslaget om att se över stöd- och regelsystem bör kompletteras med att en uppmaning att tillföra medel.

10.5 Kulturens finansiering

Utredaren för ett resonemang om att utsätta kulturinstitutioner för marknadstänk när det gäller hyresnivåer, vilket gör att anslagsgivare ger med ena handen och tar med den andra. Man för i bevis att kulturinstitutioner själva är med om att dra upp attraktionsvärdet på en mark genom att ligga där det ligger. Utredaren ägnar stort utrymme åt att resonera kring den privata finansiering av kultur man tycker sig se. Så gott som alla exempel är hämtade från Stockholm. Vi vill inflika att detta ur ett regionteaterperspektiv är ett marginellt fenomen. Sedan länge, och definitivt sedan pandemin, är det privatas och kommersiellas intresse för att sponsra kulturlivet mycket begränsat. Ansvar för, och finansieringen av, kulturen och dess avgörande roll i det demokratiska samhället bör fortsatt ligga på det offentliga.